

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ESKİ TUNÇ ÇAĞINDA ORTA KIZILIRMAK HAVZASI MIDDLE KIZILIRMAK BASIN IN EARLY BRONZE AGE

Veli ÜNSAL*

Öz

Orta Kızılırmak Havzası, Kızılırmak ve kollarının suladığı topraklarda yer almaktadır. Havza tarihöncesi insanların tüm ihtiyaçlarını karşılayacak özelliklere sahipti. Bu yüzden de bu bölge en eski çağlardan itibaren insanlığı buralara çekmiş ve Paleolitik Çağ'ın başlarından günümüze kadar kesintisiz iskâna uğramasına sebep olmuştur. Havzada Neolitik ve Kalkolitik Çağ'da artan iskân faaliyetleri, Eski Tunç Çağı ile en üst noktaya ulaşmıştır. Böylece havza bu dönemden itibaren Anadolu'nun sayılı bölgeleri arasına girmiştir. Bilindiği gibi Eski Tunç Çağı tarihöncesi çağların son basamağını oluşturur. Havzada tarihöncesi çağların son basamağında karşımıza çıkan en önemli yerleşmeler Kayseri yakınlarındaki Kültepe, Kırıkkale sınırları içerisinde yer alan Büklükale, Kırşehir çevresindeki Kalehöyük, ile Nevşehir civarında yer alan Suluca Karahöyük, Topaklı Höyük ve Zank Höyük'tür. Buradan da anlaşılacağı üzere çalışma alanına havzanın Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir ve Nevşehir yöreleri dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Orta Kızılırmak Havzası, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Eski Tunç Çağı.

Abstract

The Middle Kızılırmak Basin is located in the lands irrigated by Kızılırmak and its tributaries. The basin had features to meet all the needs of prehistoric people. For this reason, this region has attracted humanity from the earliest times and has caused it to be inhabited continuously from the beginning of the Paleolithic to the present day. Increased settlement activity in the basin during the Neolithic and Chalcolithic ages reached its peak with the ancient Bronze Age. Thus, the basin has been among the numbered regions of Anatolia since this period. As is known, the ancient Bronze Age forms the last stage of prehistoric times. The most important settlements in the basin in the last step of prehistoric times are Kültepe near Kayseri, Büklükale located within the borders of Kırıkkale, Kalehöyük around Kırşehir, and Suluca Karahöyük, Topaklı Höyük and Zank Höyük located around Nevşehir. As can be seen from here, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir and Nevşehir regions of the basin are included in the study.

Keywords, Middle Kızılırmak Basin, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, The Early Bronze Age.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0002-8907-6153, unsalveli@hotmail.com

Giriş

Geç Kalkolitik Çağdan Eski Tunç Çağına geçişin kesin bir tarihi verilememektedir. Geç Kalkolitik ve Eski Tunç Çağını birbirinden ayıran ilk ayırım bu çağa tarihlenen gaga ağızlı testilerin ortaya çıkışı ile olmuştur.

Bakır ve kalayın bileşiminden oluşan Tunç, Kalkolitik Çağın sonundan itibaren görülür. Ancak bu madenin alet ve kap yapımında kullanılması M.Ö. 3000 yılının başlarıdır.

Anadolu'da Tunç Çağı üç evre gösterir (Kinal, 1991, 36).

Eski Tunç Çağı I-II-III (M.Ö. 3000-2000)

Orta Tunç Çağı I-II-III-IV (M.Ö. 2000-1500)

Son Tunç Çağı (M.Ö. 1500-1200)

Bu tarihlerden de anlaşılacağı üzere Eski Tunç Çağı tarih öncesi çağların son basamağını oluşturur. Anadolu'da Eski Tunç Çağı da kendi içinde de üç kısma ayrılır. Orta Tunç Çağı Koloni Çağı ve Eski Hitit devrini, Son Tunç Çağı ise Hitit İmparatorluk zamanını içine alır (Memiş, 1989, 12; Kinal, 1991, 36. Dinçol, 1982, 15).

Üç devre ayırdığımız Tunç Çağının, Eski Tunç Çağı döneminin sonlarına doğru tunç eşyalar çoğalmaya başlamıştır. Yeniden eritilerek kullanıldığı için bakır eşyalara çok sık rastlanılmaz. Bu bakımdan Eski Tunç Çağı'nın ilk iki evresinde madencilik önem kazanmıştır (Sevin, 2003, 116; Naumann, 1998, 496; Akurgal, 1995, 26; Akurgal, 1999, 11).

Bakır, bronz, kurşun ve kalaydan başka altın, gümüş ve elektron gibi değişik madenler bol miktarda kullanılmıştır. Ancak daha öncede belirttiğimiz gibi bu çağda en çok kullanılan maden, kalay ile bakırın karışımı olan tunç idi. Tunç Çağı adı da buradan gelmektedir. Diğer taraftan süs eşyası yapımında, altın ve gümüş alaşımı olan elektronun kullanımı yaygınlaşmıştır. Böylece metalürji ve maden ticaretinin önemi artmıştır (Dinçol, 1982, 15; Memiş, 1989, 12; Kinal, 1991, 36; Akurgal, 1995, 26; Naumann, 1998, 496; Akurgal, 1999, 11; Sevin, 2003, 116).

Eser element analizleri sonucunda bu dönemde araç-gereç yapımında kullanılan bronzun (Tunç) arsenli bakır olduğu anlaşılmıştır (Esin, 1969, 39, 135; Harmankaya et al, 1998, 7; Sevin, 2003, 117).

Bu dönemde çanak çömlekler hâlâ elde yapılmaktaydı ve genellikle boyasızdı. Boyalı kaplar daha çok kırmızı ve açık zemin üzerine koyu renklerle süslüydü. Çanak-çömleklerin ana tipleri emzikli çaydanlıklar, gaga şekilli testiler, yuvarlak ve üç ayaklı ağızlı testiler, tek kulplu fincanlar ve kâselerden oluşmaktaydı. Ayrıca bu dönem Anadolu yerleşmeleri etrafları kale duvarları ile çevrili küçük şehir devletleri görünümündeydi (Kinal, 1991, 36; Naumann, 1998, 469; Akurgal, 1995, 26-27; Akurgal, 1999, 12; Sevin, 2003, 118).

Akurgal'a göre Eski Tunç Çağı'nın en önemli buluşu dört tekerlekli arabadır. Öküzler tarafından çekilen arabaların tekerlekleri kağnılardaki gibi, disk şeklindeydi¹ (Akurgal, 1995, 26; Akurgal, 1999, 11). Ayrıca Orta Tunç Çağında şehircilik, mimarlık, heykeltıraşlık ve çömlekçilikte Anadolu lider durumdadır.

Tarih öncesinde Anadolu, insanlığın gelişiminde saptanan bütün aşamaları geçirmiştir. Eski Tunç Çağı'nın sonunda Anadolu, önce ön tarih, daha sonra da tarihi çağlara başlamış ve maddi kültür belgelerinin yanında yazılı belgelerde kullanılmıştır.

Tunç Çağı kültürü, yerel farklılıklara rağmen Anadolu'da doğuda Van'dan, batıda Ege Denizi'ne, kuzeyde Karadeniz'den güneyde Akdeniz'e kadar yayılmıştı. Ayrıca, M.Ö. III. binin ikinci yarısından itibaren Anadolu hakkında bilgi veren yazılı kaynaklara da rastlanır.

Anadolu'da olduğu gibi Orta Kızılırmak Havzası'nda da (Figür-1) Eski Tunç Çağı tüm evreleri ile yaşanmıştır. Bölgede göze çarpan en önemli yerleşmeler Kayseri yakınlarındaki Kültepe, Kırıkkale sınırları içerisinde yer alan Büklükale, Kırşehir çevresindeki Kalehöyük ile Nevşehir civarında yer alan Suluca Karahöyük, Topaklı Höyük ve Zank Höyük'tür.

¹ Bu konu hakkında benzer ve farklı görüşlerde bulunmaktadır. Şenel, Akurgal'ın bu konu hakkındaki görüşüne de katılmakla beraber, bunların savaş arabası olarak ta kullanıldığını ifade eder (Şenel, 1995, 260-261). Childe ise Akurgal ile hemen hemen aynı görüşü paylaşarak, örgütlenmenin temellerinden biri olarak gördüğü öküzü koşumlamının, insanın başka bir gücü harekete geçirmesi olarak yorumlamaktadır (Childe, 1974, 121-122).

3.1.Eski Tunç Çağı'nda Kayseri ve Çevresi

3.1.1.Kültepe

Kayseri il merkezinin 21 km. kuzeydoğusunda, Karahöyük Köyü'nün hemen güneyinde ve çanak şeklindeki bir alanda yer alır (Figür-2). Höyük günümüzde, 20 m. yüksekliği, 450x550 m. boyutları ile yuvarlak bir tepe görünümündedir (Özgüç, 1950, 11).

Höyükte gerçekleştirilen kazılar (Figür-4) sonucunda yerleşmenin M.Ö. III. binyılın başından Roma Dönemi'ne kadar iskân gördüğü ortaya çıkmıştır. Höyüğün en önemli dönemi Asur Ticaret Kolonileri Çağıdır. (Özgüç, 1999, 4). Bu zamana kadar yapılan kazılarda pek çok yapı katı tespit edilmiştir (Özgüç, 1953, 101-108; Özgüç, 1954, 357-372; Özgüç, 1956, 38-39; Özgüç, 1957, 44-45).

Kültepe'nin Eski Tunç Çağı I. ve II. evresinin mimarisi henüz tam anlaşılmamakla birlikte yerleşmenin Eski Tunç Çağı III. evresinde anıtsal yapılara ait kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. Bu evrede, Orta Anadolu'nun başka hiçbir yerinde görülmeyen megaron planlı büyük bir sarayın varlığına rastlanmıştır (Figür-3). Bu yapı yerli karakter taşımakla beraber, plan olarak Mezopotamya özellikleri göstermektedir (Özgüç, 1999, 4 d).

Eski Tunç Çağı III. evresinin 13. yapı katı bir yangın geçirmiş ve buradaki mimari tam olarak açığa çıkarılmamıştır. 12. yapı katında ise Özgüç tarafından tapınak kompleksi olarak tanımlanan yapı bulunmuştur (Özgüç, 1964, 35). Gerek tapınağın gerekse tapınağın çevresindeki küçük odaların tabanında yalnız Kültepe'ye özgü mermer idoller, pişmiş topraktan figürinler, Kilikya Malı olarak bilinen kaplar ve iki kulplu bardaklar bulunmuştur (Özgüç, 1964, lev.III/1-2). Çevrede kırmızı renkli astar boyalı haç bezemeli çanaklar ve çift kulplu vazoların varlığı Kültepe'nin ticaretle olan yoğun ilişkisini göstermesi açısından önemlidir (Özgüç, 1964, lev.X/3).

Kültepe'de Eski Tunç Çağı II. evresinde çark yapımı, yiv bezekli yerel malların yanı sıra Yukarı Mezopotamya kökenli metalik mal örnekleri de bulunmuştur. Kültepe'nin Eski Tunç Çağı III. evresinde ise hem ithal hem de yerli mallara ait çanak çömleklere rastlanır. Yine Eski Tunç Çağı'nın III. evresinde Kapadokya Boyalılarına benzeyen az sayıda parçanın bulunması, Koloni Çağı ve Hitit Dönemi'ndeki malların kökeninin Eski Tunç Çağı'nın son evresine bağlanabileceğini göstermesi açısından önemlidir (Özgüç, 1958, 26).

Asur Ticaret Koloni Çağı yazılı belgeleri ve maddi kültür buluntuları sayesinde M.Ö. 19. ve 17. yüzyıllarda Anadolu'nun Mezopotamya ile olan ticari ilişkilerini ortaya koyan Kültepe Orta Anadolu'nun birkaç önemli yerleşmesinden biridir. Bu ilişkinin Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan daha önce, M.Ö. III. bin yılının ikinci yarısında, ortaya çıktığı ve sonraki çağlarda artarak devam ettiği Özgüç'ün kazıları sonucunda ortaya çıkmıştır. Özgüç gerçekleştirdiği kazılarda Kültepe'nin 15. ve 14. yapı katlarının Mezopotamya'nın Er Hanedan II dönemi ve Gözlükule'nin Eski Tunç Çağı II yerleşimi ile çağdaş olduğunu belirtmektedir (Özgüç, 1986, 38). 13. yapı katı ise tanrı ve tanrıçaları betimleyen mermer idoller ve sanduka mezarları ile M.Ö. III. bin yılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Özgüç, anıtsal yapıları ile dikkat çeken 12-11. yapı katlarını ise Akad Dönemi'ne yerleştirir. Bu dönemde Kültepe'nin hem batı ve güneydoğu Anadolu ile hem de Kuzey Mezopotamya ile ticaret ilişkisi içinde olduğu birçok bulguyla ortaya çıkarılmıştır (Özgüç, 1959_b, 33-34).

3.2.Eski Tunç Çağı'nda Kırıkkale ve Çevresi

3.2.1.Büklükale

Büklükale, Kırıkkale'nin Karakeçili İlçesi'ne bağlı Köprüköy beldesi sınırlarında ve Kızılırmak'ın hemen sol tarafında yer almaktadır (Figür 5-6). Ankara'nın yaklaşık 100 km. güneydoğusunda ve Kaman Kalehöyük'ün 50 km. batısındadır (Matsumura, 2011, 411-420; Matsumura, 2012, 421-436; Matsumura, 2013, 399-412; Matsumura, 2014, 428-436; Matsumura, 2015, 671-684; Matsumura, 2017, 517-526; Matsumura, 2018, 489-500).

Büklükale ilk defa Japon Orta Doğu Arkeoloji Enstitüsü adına 1991 ve 2003-2006 yıllarında gerçekleştirilen İç Anadolu çalışmaları sırasında tespit edilmiştir. Japon Anadolu Arkeoloji Enstitüsünden Omura başkanlığında yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Büklükale'nin Eski Tunç Çağı'nda iskân gördüğü anlaşılmıştır (Omura, 1993, 368, Res. 1-9; Omura, 2008, 215). Büklükale'de yapılan arkeolojik çalışmalar önceleri yüzey araştırmaları ile başlamış, 2009 yılından itibaren yerini kazılara bırakmıştır (Matsumura, 2011, 411-420). Büklükale'de gerçekleştirilen ilk kazı çalışmaları birinci kale denilen kayalığın tepesinde başlamış ve Büklükale ve bu bölgenin stratigrafisinin öğrenilmesini ve Hitit İmparatorluk Çağı'na ait yapı katlarının tespit edilmesini sağlamıştır. Yerleşmedeki kazıların bir başka amacı ise manyetik araştırmalarla aşağı şehrin sınırlarının ortaya çıkarılmak istenmesidir. Ayrıca topografik çalışmalarla eksik

kalan şehrin batı kısmının haritaları bitirilmiş ve kazı alanının üstü çatı ile kapatılmıştır (Matsumura, 2012, 421-436). İlerleyen yıllardaki kazı çalışmalarında ise yerleşmenin tepesindeki kayalığın stratigrafisinin anlaşılmasını sağlamıştır (Matsumura, 2013, 399-412; Matsumura, 2014, 428-436; Matsumura, 2015, 671-684; Matsumura, 2017, 517-526; Matsumura, 2018, 489-500). Böylece Büklükale’de şimdiye kadar gerçekleştirilen kazı çalışmalarında üç kültür tabakası tespit edilmiştir.

III. tabaka MÖ. II. Bin yılın ikinci yarısına tarihlenmiş ve mimari kalıntılardan Hitit İmparatorluk Çağında büyük bir yangın geçirmiş olduğu tespit edilmiştir. Yalnız bu mimarinin ne tür fonksiyona sahip olduğu henüz anlaşılammıştır. Tepeyi çeviren taştan yapılan duvarların kale savunması amacı ile yapıldığı düşünülmektedir (Matsumura, 2011, 411-420; Matsumura, 2012, 421-436; Matsumura, 2013, 399-412; Matsumura, 2014, 428-436; Matsumura, 2015, 671-684; Matsumura, 2017, 517-526; Matsumura, 2018, 489-500).

3.Eski Tunç Çağı’nda Kırşehir ve Çevresi

Anadolu’da Eski Tunç Çağı kültürlerinin yoğun olarak yaşandığı yerlerden biri de Kızılırmak Havzası’dır (Özgüç, 1971; 71).

Genelde Anadolu, özelde ise Orta Kızılırmak Havzası’nda görüldüğü gibi, Kırşehir ve çevresinde de, Eski Tunç Çağına ait yerleşmelerin sayısında büyük bir artış olmuştur.

Kırşehir’de Kalkolitik Çağın sonlarından itibaren başlayan iskân faaliyetleri, Eski Tunç Çağından itibaren büyük bir gelişme göstermiştir. Günümüz sınırları dikkate alındığında gerek merkez ilçe içerisinde gerekse diğer ilçelerde Eski Tunç Çağına tarihlenen irili ufaklı birçok höyük ve düz yerleşmenin varlığı bilinmektedir. Ayrıca bölgede bu yerleşmelerden başka Tunç Çağı ve daha sonrasına tarihlendirilen ve askeri mimari örneklerinden olan bazı yerleşmelere de rastlanmıştır (Ünsal, 2012, 443-464).

Bu yerleşmelerden elde edilen buluntulardan yola çıkılarak bütün Anadolu’da olduğu gibi Kırşehir ve çevresinde de nüfusun büyük oranda arttığı söylenebilir. Bölgede nüfusun artmasında iklim değişiklikleri rol oynadığı gibi Kırşehir ve çevresinin verimli topraklar üzerinde bulunması ve su kaynaklarına yakın olması da etkili olmuştur.

Eski Tunç Çağında Kırşehir ve çevresindeki yerleşmelerin sayısındaki artış göz önünde bulundurularak bu bölümde bölgede sadece kazısı yapılan ve önceki yıllarda ayrıntılı olarak ele alınıp bölgenin kronolojisine katkı sağlayan yerleşmelerin ayrıntılarına değinilecektir. Bunlar Kırşehir il merkezinde yer alan Kalehöyük ile Kaman ilçesinde yine aynı isimle anılan Kaman Kalehöyük’tür.

Kırşehir’in Tunç ve Demir Çağlarının aydınlatılmasını sağlayan ve sayıca fazla olan diğer yerleşmeler çalışmanın son bölümünde ele alınacaktır.

3.1.Kalehöyük

Kırşehir kent merkezinde yer alan höyük, 27 m. yüksekliğinde ve yaklaşık 300x190 m. ebatlarındadır (Figür-8).

Şehir içinde yer alması üzerinde bazı dini ve sivil yapıların oluşmasına yol açmış, buda höyüğün yoğun şekilde tahrip olmasına neden olmuştur (Ruben, 2003, 103).

Höyükteki ilk tespitlerden birini Alkım (Alkım, 1956, 69-70) gerçekleştirmiştir. Bu tespitlerin sonucuna göre, Kalehöyük’te², Eski Tunç, Hitit, Demir, Hellenistik, Roma, Bizans ve Türk-İslam çağlarına ait iskânlar mevcuttur (Harmankaya-Erdoğu, 2002).

Alkım’a göre, höyükten Kalkolitik Çağa ait sadece üç parça ele geçirilmiştir. Bunlar Kalkolitik çağda da yerleşme gören Pazarlı (Koşay, 1941, Lev. IX). Alcahöyük (Koşay, 1944, lev. CXXIV), ve Güllücek (Koşay-Akok, 1948, 471, lev. XCV, res. 29) malzemeleri ile paralellik gösterir. Ancak Alkım’a göre, höyüğün bu dönemi hala şüphelidir (Alkım, 1956, 69-70).

Kalehöyük’teki en erken buluntular şimdilik Eski Tunç Çağı başlarına aittir (Korfmann et al, 1994, 135). Alkım, höyüğün uğradığı en yoğun iskânın Eski Tunç Çağında yaşandığını belirtir. El ile yapılmış birçok seramik toplandığını bunlardan sadece birinin parlak ve cilalı, diğerlerinin ise mat parçalar olduğunu belirtir³. Alkım’a göre bu parçalar, M.Ö. III. bin yılda Anadolu yayla kültürünün hâkim kap tiplerinden

² Alkım, Kırşehir il merkezindeki Kalehöyük’ü, çalışmasında Kırşehir Hüyüğü adı ile anar (Alkım, 1956, 61).

³ Parlak ve cilalı malzemenin siyah astarlı, az samanlı ve fazla kumlu bir kilden imal edildiğini belirtir. Mat parçaların ise bir kısmının devetüyü bir kısmının ise gri ve koyu devetüyü renklerde olduğunu, yine bunlarında az samanlı, fazla kumlu bir kilden yapıldığından bahseder (Alkım, 1956, 69).

çukur çanaklara aittir (Alkım, 1956, 70). Ayrıca höyükten elde edilen bu dönem buluntuları Alishar I ile paralellik gösterir.

Höyük hakkında Tarım'da bazı bilgiler verir. Tarım, bu höyüğün Kırşehir'deki en büyük höyüklerden biri olduğunu ve höyük üzerine bazı yapılar inşa edileceği sırada bir hayli çanak-çömlek parçasının, insan ve hayvan kemiklerinin ortaya çıktığını belirtir (Tarım, 1940, 69).

4.Eski Tunç Çağı'nda Nevşehir ve Çevresi

Nevşehir ve çevresinin Eski Tunç Çağı arkeolojik dokusuna Suluca Karahöyük, Topaklı Höyük ve Zank Höyük'te yapılan kazılar ışık tutmuştur.

4.1. Suluca Karahöyük

Höyük, Nevşehir İli, Hacıbektaş İlçesi'nin güneydoğusunda, Hacıbektaş ilçe merkezine bağlı Savat Mahallesi'nde ve Mucur-Gülşehir karayolunun hemen kenarında yer almaktadır. Hacıbektaş ilçesi konum olarak hem bağlı bulunduğu Nevşehir'e hem de Kırşehir'e 45 km, uzaklıktadır. Ayrıca Kayseri ili ile de bağlantılı olan ilçe merkezi bu üç il arasında önemli bir mevki işgal eder. Bektaşiliğin piri olan büyük halk mutasavvıfı Hacı Bektaş Veli'nin türbe, dergâh ve külliyesinin burada olması ilçeyi daha da önemli hale getirir. Hacıbektaş ilçesinin verimli büyük bir sahanın içinde yer alması prehistorik çağlardan zamanımıza kadar devamlı bir şekilde iskân görmesine, pek çok kültür ve medeniyetleri bünyesinde barındırmasına vesile olmuştur. Kayseri'den batıya doğru uzanan Topaklı gibi pek çok yerleşmenin bulunduğu tarihi yol, Hacıbektaş'tan sonra Kırşehir yöresi höyüklerini takiben batıya uzanmaktadır (Balkan-Sümer, 1968, 15-16). Batıdan buralara ulaşan yol Hacıbektaş'tan geçerek Kızılırmak vadisine inmekte ve bu merkezlere yönelmektedir.

Höyük, ilçenin doğusundan güneye doğru akan dere ile Kırşehir karayolu arasındadır. İlçenin rakımı 1270 m, höyüğün eteklerinin bulunduğu dere ve Kırşehir yolu seviyesinden yüksekliği ise yaklaşık 40 m.dir. Kazı yerleri ise höyüğün en yüksek noktasından 3-6 m. kadar aşağıdadır. Suluca Karahöyük kazıları önce A sahası olarak adlandırılan yerde başlamış, bir süre sonrada B sahasında eteğe doğru kademeli çalışmalar beraberce devam ettirilmiştir. Yerleşmede gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarının sonuçlarına göre Suluca Karahöyük'teki en erken iskân Eski Tunç Çağ'ında başlamış sırasıyla Orta Tunç, Hitit İmparatorluk Çağı, Geç Hitit, Frig, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlıdan günümüze kadar gelmiştir (Balkan-Sümer, 1968, 15 d; Balkan-Sümer, 1970, 37 d; Türker, 2015, 238).

4.2.Topaklı Höyük

Nevşehir'in Gülşehir İlçesi'ne ait Ovaören Köyü'nün birkaç kilometre güneyinde yer alan höyük, yaklaşık 20 metre yüksekliğinde ve 50 metre çapındadır (Şenyurt, 1999, 454-455).

Yerleşme önce olarak İtalyan bilim adamları tarafından araştırılmış ve Polacco tarafından kazılar yapılmıştır. İtalyan bilim adamlarına göre Topaklı, doğudan ve batıdan yüksekliği çok fazla olmayan bir dizi tepelerle sınırlanmış olan geniş bir havzanın içindedir. Buradan kuzeye doğru, Delice nehri ve bunun kolu olan Kalaycık çayı akar. Kalaycık çayı, dar bir dirsek çizerek, höyüğün büyük bir bölümünü çevreler. Dış kenarı çok sarp olan Topaklı Höyük'ün en geniş çapı 260 m, yüksekliği ise yaklaşık 30 m. kadardır. Topaklı Höyük'te İtalyan bilim adamları tarafından gerçekleştirilen kazıların sonuçlarına göre Geç Roma döneminden, Eski Tunç Çağına kadar varan bir kültür tabakası içinde XXIV mimari yapı katının varlığı ortaya konmuştur (Polacco, 1975a, 32).

Topaklı Höyük'te tespit edilen 24 mimari yapı katının XIX. ve XXII. katları Hitit döneminden Eski Tunç Çağı kadar giden döneme tarihlendirilmiştir. Bu yapı katlarında görülen mimari ve keramik buluntuları bu durumu kanıtlar (Polacco, 1975a, 39).

Daha sonra Japon Orta Doğu Arkeoloji Enstitüsü adına gerçekleştirilen 1996 yılı İç Anadolu çalışmaları sırasında da ziyaret edilmiştir (Omura, 1998, 49-50). Sonraları Şenyurt tarafından da ziyaret edilen höyükten Kalkolitik Çağ, Eski, Orta ve Son Tunç Çağı çanak çömlekleri elde edilmiştir (Şenyurt, 1999, 454-455, Res, 13-14). Hatta Şenyurt'a göre Topakhöyük ilk defa Kalkolitik Çağ'da iskân görmüş ve Eski Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim daha da büyümüştür (Şenyurt et al. 2014, 67).

4.3.Zank Höyük

Nevşehir'in Avanos ilçesine ait Sarılar Kasabası'nın yaklaşık birkaç kilometre kuzeybatısındadır. Sarılar-Topaklı yolu 400 m. doğusundan Kırşehir-Kayseri karayolu 11 km. kuzeyinden geçmektedir (Harmankaya-Erdoğu, 2002, Zank).

Ulaşımı noktasında bir zorluk bulunmamakta ve höyüğün yanına kadar vasıta ile ulaşılmaktadır. Çevresi de dâhil çok büyük bir sahayı içine alan bu yerleşme, yükseltisiz bir bölgede bulunmaktadır. Yüksekliği tahminen 40-50 m. çapı da 300 m. civarındadır (Sever et al, 1992, 524, Res, 2-3).

Zank Höyük'te Sever başkanlığındaki bir ekip tarafından önce yüzey araştırması daha sonra ise kurtarma kazıları yapılmıştır. Yüzey araştırmasının sonuçlarına göre yerleşmeden Koloni Çağı, MÖ. II. - I. bin yıl ve Hellenistik çağa ait malzemeler ele geçmiştir. Yerleşmede yapılan 1991 yılı kazı döneminde ise Doğu Eteği Açması'nda MÖ. III. ve I. bin yıl ile Hellenistik çağa tarihlenen çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Sever, 1993, 248, Res, 9-12; Korfmann et al, 1994, 233).

Daha sonraki yıllarda ise MÖ. 2. bin yerleşmelerine ait kalıntılar gün ışığına çıkartılmışsa da Eski Tunç Çağı yerleşiminden pek söz edilmemektedir (Sever, 1994, 257-267; Sever, 1998, 529-541). Höyük Japon Orta Doğu Arkeoloji Enstitüsü adına gerçekleştirilen 1990 yılı İç Anadolu çalışmaları sırasında Omura tarafından da ziyaret edilmiş, Omura burada Eski, Orta, Son Tunç, Demir Çağı ve Klasik Dönem çanak çömlekleri tespit etmiştir (Omura, 1992, 547).

Sonuç

Kendi içerisinde üç devreye ayırdığımız Tunç Çağının, Eski Tunç döneminin sonlarına doğru Tunç eşyalar çoğalmaya başlamıştır. Bakır eşyalara, yeniden eritilerek kullanıldığı için çok sık rastlanılmaz. Bu bakımdan Eski Tunç Çağı'nın başlarında madencilik önem kazanmıştır. Bu evre askeri ve dini gücün ağır bastığı bir dönemdir. Ticaretin gelişmesi ile iletişim artmıştır. Maden üretimi yeni bir iş kolu getirmiş bunun yanında taş yontuculuğu da etkisini kaybetmemiştir. Deniz yollarının önem kazanması kıyılarda bazı yeni yerleşmelerin kurulmasına, küçük yerleşmelerin kentlere dönüşmesine sebep olmuştur. Ayrıca, şehirleşmeye doğru giden bu yerleşmelerde insanların çoğu tarım dışı etkinliklerde yaşamını sürdürmeye başlamıştır. Sadece deniz kenarları değil bunun yanında ticaretin gerçekleştirildiği yerleşmelerde potansiyel kazanmıştır. Şehirler organize bir hal almış, şehirleri idare edecek yönetici bir sınıf oluşmaya başlamıştır. Bu yönetici kitle büyük ihtimalle hem dini hem de askeri yapıyı etkisi altına almıştır. Eski Tunç Çağı'ndan itibaren büyük bir kültürel gelişme gösteren Orta Kızılırmak Havzası'nda yukarıda bahsedilen örgütlenmelerin tümü bariz bir şekilde hissedilir. Günümüz sınırları dikkate alındığında havzanın tümünde birçok höyükte, Eski Tunç Çağı yerleşmelerine ve buluntularına rastlanır. Ayrıca bu yerleşmelerden elde edilen bu döneme ait buluntulardan yola çıkarak bütün Anadolu'da olduğu gibi Orta Kızılırmak Havzası'nda da nüfusun büyük oranda arttığı söylenebilir. Bölgede nüfusun artmasında iklim değişiklikleri rol oynadığı gibi havzanın verimli topraklar üzerinde bulunması ve su kaynaklarına yakın olması da etkili olmuştur. Tıpkı Anadolu'da olduğu gibi Orta Kızılırmak Havzası'nda da Eski Tunç Çağı tüm evreleri ile yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

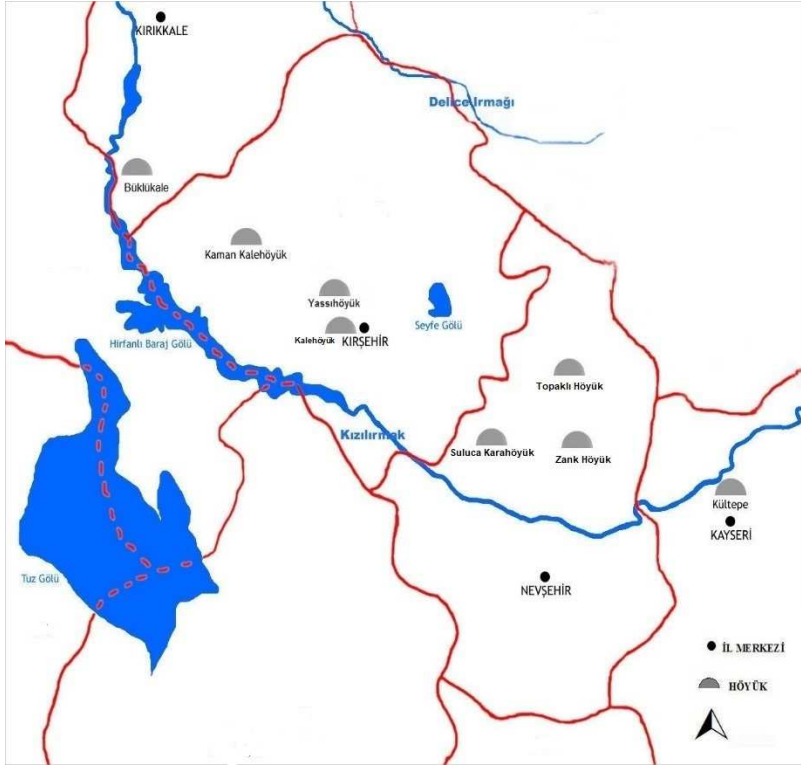
- Alkım, Uluğ Bahadır (1956). Kırşehir Hüyüğü ve Topraküstü Buluntular. *Belleten*, 20/77, 61-77.
- Aktüre, Sevgi (1997). *Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akurgal, Ekrem (1995). *Anadolu Uygurlukları*. İzmir: Net Yayınları.
- Akurgal, Ekrem (1999). *Anadolu'nun Kültür Tarihi*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları
- Balkan Kemal - Sümer, Osman (1968). 1967 Yılı Hacibektaş (Suluca Karahöyük) Kazısı Önerisi. *TAD*, XVI - 2, 15-19.
- Balkan Kemal - Sümer, Osman (1970). Hacibektaş Kazısı ön raporu - 1968. *TAD*, XVIII - 1, 37-49.
- Childe, Gordon (1974). *Tarihte Neler Oldu*. (Çev. A. Şenel-M. Tunçay), Ankara: Alan Yayıncılık.
- Diñol, Ali (1982). Hititler. *Anadolu Uygurlukları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, (c.1, 18-120), İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Esin Ufuk (1969). *Kuantitatif Spektral Analiz Yardımıyla Anadolu'da Başlangıcından Asur Kolonileri Çağına Kadar Bakır ve Tunç Madenciliği*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Esin Ufuk (1979). *İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa I. Doğal Çevre Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Harmankaya, Savaş -Tanındı, Oğuz -Özbaşaran, Mıhrıban (1998). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) 3, Kalkolitik*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Harmankaya, Savaş -Tanındı, Oğuz. (2002), *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) 4 A-B, İlk Tunç*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Kınal, Firuzan (1991). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Korfmann et al (1994). Manfred Korfmann - Ayşe Baykal - Jürgen Seehar - Sinan Kılıç, *Anatolien in der Frühen und Mittleren Bronzezeit, I. Bibliographie zur Frühbronzezeit*, Göttingen: Dr. L. Reichert Verlag.
- Koşay, Hamit Zubeyir (1941). *Pazarlı Hafriyatı Raporu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Koşay, Hamit Zubeyir (1944). *Ausgrabungen von Alaca Höyük (1937-1938)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Koşay Hamit Zubeyir - Akok Mahmut (1948). Büyük Güllücek Araştırmaları Üzerine İlk Rapor. *Belleten*, 12/46, 471-478.

- Kulakoğlu, Fikri (2011). Kültepe Kaniş Karumu, Anadolu'nun En Eski Uluslararası Ticaret Merkezi. *Anadolu'nun Önsözü Kültepe-Kaniş Karumu*, 40-51.
- Matsumura, Kimiyoshi (2011). Büklükale Kazısı 2009. *KST XXXII / IV*, 411-420.
- Matsumura, Kimiyoshi (2012). Büklükale Kazısı 201. " *KST XXXIII / IV*, 421-436.
- Matsumura, Kimiyoshi (2013). Büklükale Kazısı 2011. *KST XXXIV / I*, 399-412.
- Matsumura, Kimiyoshi (2014). Büklükale Kazısı 2012. *KST XXXV / III*, 428-436.
- Matsumura, Kimiyoshi (2015). Büklükale Kazısı 2013. *KST XXXVI / III*, 671-684.
- Matsumura, Kimiyoshi (2017). Büklükale Kazısı 2015. *KST XXXVIII / III*, 517-526.
- Matsumura, Kimiyoshi (2018). Büklükale Kazısı 2016. *KST XXXIX / II*, 489-500.
- Memiş, Ekrem (1989). *Eskiçağ Türkiye Tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mikami, Tsugio - Omura, Sachihiro (1987). 1985 Kaman-Kalehöyük Yüzeysel Araştırmaları. *AST IV*, 227-237.
- Mikami, Tsugio - Omura, Sachihiro (1988). 1986 Kırşehir İli Sınırları İçinde Yapılan Yüzeysel Araştırmaları. *AST V/II*, 123-156.
- Naumann, Rudolf (1998). *Eski Anadolu Mimarılığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Omura, Sachihiro (1992). 1990 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. *AST IX*, 541-560.
- Omura, Sachihiro (1993). 1991 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. *AST X*, 365-386.
- Omura, Sachihiro (1998). 1996 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. *AST XV*, 41-50.
- Omura, Sachihiro (2008). 2003-2006 Yıllarında İç Anadolu'da Yapılmış Olan Yüzeysel Araştırmaları. *AST 25/2*, 213-224.
- Özgüç, Tahsin (1953). Kültepe'de 1950 yılında TTK Adına Yapılan Kazılar Hakkında Ön Rapor. *Belleten*, XVII/65, 101-108.
- Özgüç, Tahsin (1954). Kültepe'de 1953 Yılında Yapılan Kazılar. *Belleten*, XVIII, 357-372.
- Özgüç, Tahsin (1955a). Kültepe 1954 Hafriyatı, İb Katı Eserleri. *Belleten*, XIX, 55-63.
- Özgüç, Tahsin (1955b). Kültepe Hafriyatı 1954, II. Kat Eserleri. *Belleten*, XIX, 445-452.
- Özgüç, Tahsin (1956). Kültepe Kazıları, 1953. *TAD 6/1*, Ankara, 38-39.
- Özgüç, Tahsin (1957). Kültepe/Kaniş Kazıları. *TAD 7/1*, 44-45.
- Özgüç, Tahsin (1958). Kültepe ve Horoztepe Kazıları. *TAD 8/1*, Ankara, 26-27.
- Özgüç, Tahsin (1959a). *Kültepe/Kaniş, Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar*, Ankara.
- Özgüç, Tahsin (1959b). 1958 Kültepe Kazıları. *TAD 9/1*, Ankara, 26-27.
- Özgüç, Tahsin (1964). Kültepe-Kaniş Kazıları. *Höyük 1*, Ankara, 11-14.
- Özgüç, Tahsin (1988). 1988 Yılı Kültepe/Kaniş Kazıları. *TAD 13/2*, Ankara, 95-96.
- Özgüç, Tahsin (1999). *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabedleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Polacco, Luigi (1975a). Topaklı'daki İtalyan Kazılarında: Tarih Öncesinden Bizans Dönemi'ne. *Anadolu*, XVII, 31-41.
- Polacco, Luigi (1975b). Topaklı 1973 Field Expedition Excavation. *TAD*, XXII/1, 85-97.
- Ruben, Walter (2003). *Kırşehir, Eine Alttertümliche Kleinstadt Inneranatoliens*. Germany: Ergon Verlag.
- Sever, Hüseyin (1993). Zank Höyük Kurtarma Kazısı-1991. *KST*, XIV/1, 247-257.
- Sever, Hüseyin (1994). Zank Höyük Kurtarma Kazısı-1992. *KST*, XV/1, 257-267.
- Sever, Hüseyin (1998). Zank Höyük Kazısı-1996. *KST*, XIX/1, 529-541.
- Sever et al, (1992). Sever Hüseyin - Bayram Sabahattin - Çeçen Salih - Menekşe Şeyhmus. 1990 Yılı Nevşehir; Niğde ve Aksaray İlleri Yüzeysel Araştırmaları. *AST*, IX, 523-539.
- Sevin, Veli (2003). *Anadolu Arkeolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Şenyurt, Yücel (1999). Nevşehir İli 1997 Yılı Yüzeysel Araştırması. *AST*, XVI/1, 451-466.
- Şenyurt, Yücel (2000). Nevşehir İli 1998 Yılı Yüzeysel Araştırması. *AST*, 17/2, 365-380.
- Şenyurt et al (2014). Şenyurt Yücel - Kamış Yalçın - Akçay Atakan. *Ovaören 2012 Yılı Kazıları*. *KST*, XXXV/II, 62-80.
- Tarım, Cevat Hakkı (1940). *Kırşehir: Tarih ve Coğrafya Lugati*. Kırşehir: Vilayet Matbaası.
- Türker, Atila (2015). "Tunç Çağlarında Nevşehir Kültürlerinin Araştırılması 2012-2013 Yılı Çalışma Raporu, Hacibektaş ve Çevresi" *AST XXXII/1*, 231-252.
- Ünsal, Veli (2012). Kırşehir Kaleleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 5/21, 443-464.
- Yiğit, Turgut (2003). İlk Tunç Çağı'nın Son Evresinde Anadolu'nun Siyasal Görünümü. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 21/33, 167-182.

FİGÜRLER

Figür-1. Orta Kızılırmak Havzası

Figür-2. Kültepe Genel Görünüm (Kulakoğlu, 2011).

Figür-3. Kültepe, Warşama Sarayı (Kulakoğlu, 2011).

Figür-4. Kültepe Kazı Alanı
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kayseri/gezilecekyer/kultepe-kanis-karum>)

Figür-5. Büklükale Genel Görünüm
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirikkale/kulturenvanteri/buklukale>)

Figür-6. Büklükale Genel Görünüm
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirikkale/kulturenvanteri/buklukale>)

Figür-7. Büklükale Kazı Alanı
(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirikkale/kulturenvanteri/buklukale>)

Figür-8. Kalehöyük Genel Görünüm